Asiantuntijalausunto eduskunnan talousvaliokunnalle 9.3.2021
professori Pertti Järventausta, Tampereen yliopisto

Lausunto Valtioneuvoston kirjelmään eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan laajuisten energiainfrastruktuurien suuntaviivoista ja päätöksen N:o (EU) 347/2013 kumoamisesta (U 5/2021 vp)

Kiitän mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiantuntijana ja esitän kunnioittavasti seuraavassa lausuntoni sisältäen tiivistetysti TEN-E-asetusehdotuksen taustan ja sisällön sekä arvioni valtioneuvoston kannasta asetusehdotukseen.

TEN-E-asetusehdotuksen tausta ja pääasiallinen sisältö

Ehdotuksen taustalla on EU:n vihreän kasvun tavoitteiden, vuoden 2030 ilmasto- ja energiatavoitteiden sekä vuoden 2050 hiilineutraalisuustavoitteiden päivittyminen, ja niihin liittyen rajat ylittävän TEN-E-asetuksen (Trans-European Networks for Energy) päivittäminen tukemaan em. tavoitteiden saavuttamista, missä sähköenergian sekä uusiutuvien ja vähähiilisten kaasujen käytön kasvulla on keskeinen rooli.

TEN-E-asetuksen tarkoituksena on ollut mahdollistaa unionin keskeisten energiapolitiikan tavoitteiden saavuttaminen määrittelemällä säännöt yhteisen edun mukaisten hankkeiden (Project of Common Interest - PCI) tunnistamiseksi ja oikea-aikaiseksi kehittämiseksi ja varmistamalla Euroopan laajuisten energiaverkkojen yhteentoimivuus ja energian sisämarkkinoiden toiminta, toimitusvarmuus unionissa ja uusiutuvien energiamuotojen integrointi. Energiansiirtoinfrastruktuureilla on rajat ylittävien vaikutusten vuoksi eurooppalaista lisäarvoa.

Uuden TEN-E-asetusehdotuksen keskeiset uudistukset koskevat älykkäitä sähköverkkoja koskevien kelpoisuusvaatimusten ajan tasalle saattamista, öljy- ja maakaasuinfrastruktuurin poistamista asetuksen soveltamisalasta, vedyn, sähköstä kaasuksi -infrastruktuurin ja älykkäiden kaasuverkkojen sisällyttämistä asetuksen soveltamisalaan sekä EU:n naapuruusalueen kolmansien maiden kanssa tehtävien keskinäistä etua koskevien hankkeiden päivittämistä näiltä osin. Lisäksi uutta ovat yhdennetyt meritekniset kehityssuunnitelmat, hallinnon ja kestävyyden lujittaminen, hankkeiden täytäntöönpanon nopeuttaminen ja merellä tuotettavaan uusiutuvaan energiaan liittyvien hankkeiden keskitetty palvelupiste kutakin merialuetta varten sekä investointikustannusten huomioon ottaminen kokonaisuudessaan.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää TEN-E-asetuksen päivittämistä lähtökohtaisesti perusteltuna, mutta suhtautuu varauksellisesti tiettyihin asetuksen kohtiin, mistä voi perustellusti olla samaa mieltä.

TEN-E-asetusehdotuksessa ehdotetaan öljyinfrastruktuurin poistamista PCI-hankekategoriasta, mikä on perustelua, kuten valtioneuvosto toteaa. TEN-E-asetusehdotuksessa ehdotetaan lisäksi sähkönsiirron valtaväylien poistamista infrastruktuuriluokituksista, mutta tähän valtioneuvosto ei ole ottanut kantaa. Tätä ei ole myöskään tarkemmin kuvattu muistiossa. Muutoin asetusehdotuksessa tuodaan esille vahvasti sähkönsiirtojärjestelmien merkitys, erityisesti merituulivoimantuotannon yhteydessä, ja sähkönsiirron valtaväylien poistamista infrastruktuuriluokituksista olisikin mielestäni tullut perustella muistiossa tarkemmin.

Valtioneuvosto kannattaa perustellusti uutta älykkäiden kaasuverkkojen infrastruktuuriluokitusta, joka edistää rajat ylittävän, olemassa olevan maakaasuverkon kehittämistä jakelu- ja/tai siirtoverkkotasolla, joka mahdollistaa biokaasun ja synteettisten kaasujen, mutta myös vedyn integroimista verkkoon. Näkisin kuitenkin myös uuden maakaasuinfrastruktuurin sisältyvän

tähän kokonaisuuteen siltä osin kuin se mahdollistaa ajan myötä siirtymistä älykkäisiin kaasuverkkoihin sekä uusiutuvien ja vähähiilisten kaasujen käytön edistämistä. Lisäksi poikkeuksellisissa tapauksissa toimitusvarmuusperusteilla maakaasuinfrastruktuuri olisi syytä säilyttää hankekategoriassa, kuten valtioneuvosto esittää.

TEN-E-asetuksessa on nostettu esiin erityisesti merituulivoima, jolla ennustetaan olevan Euroopan tasolla kasvava rooli ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Asetuksen mukaan merellä sijaitsevan infrastruktuurin suunnittelussa olisi siirryttävä hankekohtaisesta lähestymistavasta koordinoituun ja kattavaan lähestymistapaan, jolla varmistetaan integroitujen merellä sijaitsevien verkkojen kestävä kehittäminen merellä tuotettavaan uusiutuvaan energiaan kullakin merialueella liittyvien mahdollisuuksien, ympäristönsuojelun ja muun meren käytön mukaisesti sisältäen mm. yhdennetyn verkonkehittämissuunnitelman ja keskitetyn palvelupisteen.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan merituulivoimarakentamiseen kaivataan koordinaatiota ja verkkosuunnittelua, mutta sen tulisi perustua vapaaehtoiseen yhteistyöhön jäsenmaiden välillä pakollisten sitoumusten sijaan. Lisäksi asetus muuttaisi Suomen käytäntöjä tuotannon liittymisjohtojen rakentamisesta ja vaikuttaisi myös laajemmin verkon suunnittelun ja kustannustenjakoperiaatteisiin sekä kehittämisvastuisiin. Valtioneuvoston näkemys alueellisen yhteistyön kehittämisestä huomioiden jäsenvaltioiden erilaiset kansalliset tilanteet ja ratkaisut merienergian hyödyntämisessä, verkkojen kehittämisessä ja johtojen rakentamisvastuissa onkin tältä osin perustelu. Merituulivoimaan liittyvää kehitystyötä ja pilotointia tulisi kuitenkin edistää joko olemassa olevien tai uusien EU:n instrumenttien kautta.

TEN-E-asetuksen päivitystä käsittelevässä muistiossa ei ole tuotu esiin merituulivoiman ja ns. puhtaiden kaasujen, erityisesti vedyn, välistä yhteyttä sen skenaarion osalta, että vedyn tuotanto tapahtuisi lähellä tuulivoiman tuotantoa, mikä osaltaan voi vähentää tarvetta sähköverkkoinvestointeihin energian siirron tapahtuessa vedyn siirtona.

Sähkön ja kaasun siirtoverkonhaltijoiden laatimien 10-vuotisverkkosuunnitelmien (Ten Year Network Development Plan – TYNDP) osalta TEN-E-asetus esittää komission ja energia-alan sääntelyviranomaisten yhteistyövirasto ACER:n roolin kasvattamista. Toimivallan siirtäminen ei ole perusteltua valtioneuvoston näkemyksen mukaan. Sinällään vuoropuhelun kehittäminen on aiheellista ja komission ja ACER:n roolin vahvistamisella voidaan edistää tasapainoista eurooppalaisen integraation kehittymistä, mutta TYNDP-suunnitelmissa tulisi kuitenkin huomioida aidosti myös jäsenvaltioiden erilaiset kansalliset tilanteet ja ratkaisut, kuten edellä on todettu merituulivoimaan liittyvien siirtoverkkojen osalta.

Kestävyyskriteerien sisällyttäminen infrastruktuuriluokituksiin on kannatettava toimenpide, mutta kriteerien määrittely ja käyttöönotto tulee valmistella huolella, kuten valtioneuvosto toteaa.

Pertti Järventausta
professori, Tampereen yliopisto